

УДК 37.011.3-051:159.9-049.5

THE ROLE OF THE TEACHER IN THE FORMATION AND RESTORATION OF PSYCHOLOGICAL SAFETY - AN IMPORTANT COMPONENT OF A SAFE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

РОЛЬ ПЕДАГОГА У ФОРМУВАННІ ТА ВІДНОВЛЕННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ - ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Oleksenko S.V./Олексенко С. В.

ORCID: 0000-0001-7527-1778

Institute of in-Service Training, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Tychyny, 22-a,

Інститут післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Київ, Тичини, 22-а, 02152

Savchenko S.V./Савченко С.В.

ORCID: 0000-0002-7123-9014

Institute of in-Service Training, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukraine, Kyiv, Tychyny, 22-a,

Інститут післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Київ, Тичини, 22-а, 02152

Анотація. Одним із факторів ефективного освітнього процесу є безпечне освітнє середовище, зокрема психологічна безпека. Важлива роль в її забезпеченні належить учителеві. В статті розглядаються основні напрямки діяльності учителя щодо формування психологічно безпечного освітнього середовища в класі та алгоритм дій щодо відновлення психологічної безпеки учнів.

Ключові слова: психологічна безпека, безпечне освітнє середовище, вчителі, ризик-фактори, заклад освіти.

Abstract. One of the factors of an effective educational process is a safe educational environment, in particular psychological safety, and an important role in ensuring it belongs to the teacher. The article examines the teacher's opportunities to create a psychologically safe educational environment in the classroom and the direction of his activities to restore the psychological safety of students.

Key words: psychological safety, safe educational environment, teachers, risk factors, educational institution.

Вступ

Воєнний час змусив посилити увагу педагогічної спільноти до безпеки освітнього середовища, важливою складовою якого є психологічна безпека. Вона також є невід'ємним елементом організації освітнього процесу, поєднанням індивідуального відчуття безпеки учнів, вчителів і самого середовища.

Серед ознак безпечного освітнього середовища виділяють такі як: якість міжособистісних взаємин, захищеність і комфортність в освітньому

середовищі, задоволеність освітнім середовищем [6; 7, 87-91].

В умовах воєнного часу для учнів освітній процес став рятівним засобом психологічної підтримки в нестабільній, кризовій ситуації, оскільки, він є щоденною рутинною, яка дає змогу відчувати (так звану довоєнну!) стабільність і безпеку. Тому завдання для дорослих (педагогів, адміністрації, батьків) створити безпечні умови для навчання, комфортну міжособистісну взаємодію, дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу. З цією метою було розроблено Концепцію безпеки закладів освіти, яку схвалено 07 квітня 2023 року [2]. Разом з тим були внесені зміни до статті 51 Закону України «Про повну загальну середню освіту», в яких зазначено, що педагоги мають виділяти не менше 10 % загальної кількості годин на вдосконалення знань і практичних навичок у питанні надання психологічної підтримки учасників освітнього процесу [1].

Однак маємо визнати, що навіть дотримання усіх нормативно-правових актів не завжди є запорукою стабільності безпечного освітнього середовища закладу освіти та психологічної безпеки конкретного учня. Варто зауважити, що психологічна безпека в освітньому середовищі може порушуватися під впливом певних факторів ризику. Зокрема, Шелевер О. В. і Фізер В. С. дослідили, що такі ризик-фактори можуть бути пов'язані з:

- окремою дитиною (відхилення від норм психічного і фізичного розвитку, низький рівень мотивації, труднощі адаптації, високий рівень агресії, педагогічна занедбаність);
- самим педагогом (емоційне вигорання, некомпетентність, низький рівень мотивації та професійного самовдосконалення);
- управлінням закладом освіти (управлінська некомпетентність, особистісні особливості і авторитаризм керівника, відсутність команди однодумців в адміністрації, неадекватність і невідповідність пропонованих вимог можливостям педагогічного колективу);
- організацією освітнього процесу та змістом освіти (великий обсяг навчального навантаження, використання не рецензованих навчально-

методичних матеріалів, психоемоційні перевантаження учнів);

- особливостями шкільних взаємин в діадах: учень – учень, учень – педагог, педагог – педагог [7].

Не на всі з перелічених факторів може вплинути вчитель, проте значна роль у формуванні, відновленні психологічної безпеки учнів у класі та закладі освіти належить саме йому, вчителю, який має вирішувати такі завдання:

- надавати здобувачам освіти базові знання з основ безпеки та формування поведінки правильних безпекових дій в умовах воєнного стану;

- формувати в учнів навички необхідні для безпечної життєдіяльності та взаємодії;

- знайомити учнів із способами підтримки власного емоційного ресурсу, протистояння негативним емоціям, тривозі, почуттю небезпеки;

- розвивати в учнів комунікативні навички, навички вирішення конфліктних ситуацій;

- формувати в учнів громадянську компетентність і цінності, що притаманні активному свідомому громадянству;

- навчати медіаграмотності, розвивати критичне мислення [3; 4; 6].

Відповідно для підтримки та відновлення психологічної безпеки в класі основними напрямками діяльності вчителя є:

- планування освітнього процесу, що сприяє запобіганню перевтомі, дезадаптивним станам;

- впровадження психологічних хвилинок, які допоможуть здобувачам освіти впоратися зі стресом і його наслідками;

- проведення просвітницько-профілактичних заходів, інформаційних кампаній, спрямованих на формування культури психічного здоров'я учнів, запобігання поширенню звичок, небезпечних для їх психічного здоров'я;

- проведення роботи щодо запобігання та протидії проявам насильства та булінгу;

- забезпечення психолого-педагогічного супроводу емоційно вразливих дітей і дітей, які пережили травмуючі події, надання їм психологічної

підтримки;

- впровадження принципу недискримінації, в тому числі конфіденційності щодо наявності будь-яких дискримінуючих ознак;

- сприяння адаптації та психологічна підтримка тимчасово внутрішньо переміщеним особам [2;3;6;7].

Також, вчителів важливо турбуватися про власне психологічне здоров'я, розвивати навички життєстійкості [5, с.87-88].

Задля психологічної підтримки учасників освітнього процесу викладачами кафедр Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка URL: <https://ippo.kubg.edu.ua/> були розроблені очні та дистанційні модулі, тренінги: “Безпечне освітнє середовище”, “Профілактика насильства в освітніх закладах”; “Протидія шкільному булінгу”; “Профілактика агресивної поведінки дітей”; “Впровадження відновних практик для вирішення конфліктів в учнівському середовищі”; “Формування навичок життєстійкості у стресових ситуаціях”; “Антистресові технології в педагогічній діяльності”; “Психологічна підтримка дітей в стресових ситуаціях”; “Ресурсозбереження в педагогічній діяльності”; ”Інклюзивне навчання та психологічна підтримка учасників освітнього процесу”.

Висновки

Проведений аналіз чинних нормативно-правових актів, науково-методичної літератури та закордонних публікацій довів, що психологічній безпеці як важливій частині безпечного освітнього середовища надається значна увага. Це повсякденна психологічна допомога здобувачам освіти та їхня емоційна підтримка з боку педагогів. Проте значущою частиною психологічної безпеки є передусім власна психологічна стабільність вчителя, його вміння знаходити ресурси, що забезпечують психологічну безпеку для виконання посадових обов'язків і забезпечення психологічної безпеки решти учасників освітнього процесу. Тому знання, уміння, навички та здобутий досвід під час опанування нових освітніх програм і навчальних модулів є ефективним ресурсом для педагогів закладів освіти.

Література

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
2. Концепція безпеки закладів освіти (розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 301-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-kontseptsii-bezpeky-zakladiv-osvity-i070423-301>.
3. Лист МОН України від 29.03.2022 № 1/3737-22 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psihologichnogo-suprovoduuchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>;
4. Лист МОН України від 04.04.2022 № 1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-persha-psihologichna-dopomoga-algoritm-dij>
5. Олексенко С.В. та Савченко С.В. Розвиток культури психологічного здоров'я педагогів в процесі професійного вдосконалення Modern engineering and innovative technologies. 2023 (28). С. 84-89.
6. Про Безпеку: безпечна освітня екосистема громади: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Н. Софій, А. Аносової. Київ: Центр інноваційної освіти «Про.Світ», 2023. 518 с. <https://prosvitcenter.org/product/pro-bezpeku-bezpechna-osvitnia-ekosystema-hromady-navchalno-metodychnyy-posibnyk/>
7. Шелевер О. В., Фізер В. С. Психологічна безпека освітнього середовища: психолого-педагогічний аспект / О. В. Шелевер, В. С. Фізер // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2019. Вип. 67. Т. 1. С. 87-91.

Стаття надіслана: 18.06.2024 р.

Олексенко С.В.